

גילויי חיבה בבית הכנסת

צור יגאל יפרח - שיעור א'

בשו"ע או"ח (סימן צ"ח סעיף א') כותב הרמ"א: "ואסור לאדם לנשק בניו הקטנים בבית הכנסת, כדי לקבוע בלבו שאין אהבה כאהבת המקום".
ונחלקו הפוסקים בדין זה: חלקם פסקו שאין לנשק כלל בבית הכנסת, וחלקם פסקו שיש מצבים שבהם מותר לנשק בבית הכנסת. ומתברר שגם בין המתירים יש חילוקים בזמני ההיתר ובנסיבות הגורמות היתר.
במאמר זה נסקור את הדעות השונות בעניין, תוך כדי דיון ופרוט מה אסור ומה מותר לעשות בבית הכנסת בנושא הנישוק.

מקור האיסור לנשק בבית הכנסת

המקור לדברי הרמ"א¹, הוא שו"ת בנימין זאב (סימן קס"ג) בשם ספר האגודה (מסכת ברכות פרק כיצד מברכין)² שכותב שאין לנשק בניו הקטנים בבית הכנסת, כדי להודיע שאין אהבה כאהבת המקום. וכן כתב רבי יהודה החסיד בספר חסידים (סימן רנ"ה) שלא ינשק בבית הכנסת את בנו. לדין זה אין מקור מפורש בש"ס, ויש לדון מנין שאב האגודה דין זה. נראה פשוט שאין לדמות נישוק בבית הכנסת למה שמובא בגמרא במגילה (כח.) שבבתי כנסיות אין נוהגין בהם שחוק וקלות ראש, שהרי בדרך זו שאדם מנשק את בנו, הנישוק הוא משום חיבה, ואין לזה כלל שייכות לקלות ראש. והדברים מפורשים באגודה שאין לנשק בבית הכנסת כדי להודיע שאין אהבה כאהבת המקום, ולא מטעם קלות ראש בבית הכנסת.
ומכיוון שהטעם הוא אהבת ה', לכאורה יש לתמוה על דין זה, הרי מצוות אהבת ה' היא אחת מששת המצוות התמידיות שלא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל

¹ בכל פעם שאביא את הרמ"א, כוונתי היא לסימן צ"ח סעיף א'.

² לא מצאתי שם.

ימיו³, דהיינו, שבכל מקום שהאדם נמצא הוא מצווה לאהוב את ה'. ומה ראה האגודה לאסור הנישוק דווקא בבית הכנסת? והרי מצוות אהבת ה' היא מצווה תמידית! ולכאורה על פי סברת האגודה היה מקום לאסור לנשק גם מחוץ לבית הכנסת!

על כן נראה שהאגודה פסק כן מצד קדושת בית הכנסת, שיש בו השראת שכינה יתירה מכל מקום אחר, כמו שמובא בגמרא בברכות (ו.): "אמר רבי יצחק, מנין שהקב"ה מצוי בבית הכנסת? שנאמר: "ואלוקים ניצב בעדת אל". וכן מובא בגמרא במגילה (כט.): "ואהי להם למקדש מעט (יחזקאל פרק י"א) אמר רבי יצחק, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל. ודרש רבא מאי דכתיב "ה' מעון אתה היית לנו"? אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות". ומכיוון שבבית הכנסת יש השראת שכינה יתירה על כל מקום אחר, ובמקום כזה אדם יותר קרוב לה' מכל מקום אחר, לכן ראה האגודה צורך להוסיף סייג למצוות אהבת ה' במקום זה. ולפי זה, אין כאן איסור דאורייתא או אפילו דרבנן, אלא סייג וסברא פשוטה ביחסו של האדם לקב"ה בבית הכנסת.

מקורות קדמונים שותרים

כתוב בספר שמות (פרק ד' פסוק כ"ז): "ויאמר ה' אל אהרון, לך לקראת משה המדברה, וילך ויפגשו בהר האלוקים **וישק לו**", לכאורה פשוט שהר האלוקים (הר סיני) חשוב יותר מבית כנסת, ואם כן מפסוק זה ניתן להוכיח שמותר לנשק בבית הכנסת, שהרי אם הנישוק מותר בהר האלוקים קל וחומר שיהיה מותר בבית הכנסת. וכן ראיתי בשו"ת באר שרים (חלק ב' סימן י"ז) שהתייחס לנושא הנישוק בבית הכנסת, והביא בשם שו"ת בית ישראל (או"ח סימן ט"ו) את הראיה מהפסוק הנ"ל שיהיה מותר לנשק אביו או רבו בבית הכנסת, ושכל דברי הרמ"א נאמרו על קטנים ולא על נישוק של גדולים.

אך נראה לענ"ד שאין להוכיח זאת מהפסוק, כי מסתבר שבזמן הנישוק של משה ואהרון, ההר עדיין לא היה קדוש, כמו שכותב רש"י, שנקרא הר האלוקים על שם העתיד, ובפשטות כוונת רש"י שרק ממעמד הר סיני ראוי ההר להיקרא "הר האלוקים", והנישוק של משה ואהרון התרחש לפני מעמד הר סיני, ואם כן, לא

³ ועיין ביאור הלכה סימן א' סעיף א', בשם ספר החינוך.

היתה בהר האלוקים שום קדושה בזמן הנישוק. ובעל שו"ת בית ישראל שהביא ראייה מפסוק זה, הבין כנראה מרש"י, שהקדושה התחילה כבר במעמד הסנה, שה' אמר למשה בסנה "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו **אדמת קודש הוא**"⁴, והקדושה נמשכה עד מעמד הר סיני כמו שכתוב "במשוך היובל המה יעלו בהר" (שרק אחרי מעמד הר סיני יהיה מותר לעלות להר) וממילא ההר היה קדוש גם בזמן שמשה ואהרון נפגשו. אך האור החיים הקדוש (שמות, פרק י"ט פסוק י"ב) כתב במפורש, שהשכינה ירדה להר, **רק ביום מעמד הר סיני עצמו**, ולכן נראה שאין ראייה משם, כי בשעת הנישוק של משה ואהרון, ההר לא היה קדוש. וראיתי בכמה ספרים שמביאים ראייה שאסור להתנשק בבית הכנסת מדברי רש"י בעבודה זרה (יז. ד"ה אבי חדייהו) על מה שמסופר בגמרא, שעולא כשהיה חוזר לביתו ממקום למודו, היה מנשק את אחיותיו, וכתב רש"י: "דרך בני האדם **כשיוצאים** מבית הכנסת, מיד הוא נושק לאביו ולאמו ולגדול ממנו בארכובה או בפס היד". ומזה שכותב רש"י שיוצאים מבית הכנסת ולא בבית הכנסת, נראה שבבית הכנסת עצמו אסור לנשק אפילו לגדולים. אך בשו"ת בית ישראל (שם) דחה ראייה זו, שרש"י כתב לנו רק מנהג שהיה, ולכן כתב רש"י שיוצאים מבית הכנסת, כי כך היה המנהג, ולא כשמגיעים לביתם וכד', אבל אין הכרח שאסור לנשק בבית הכנסת.

מצבים שבהם התירו חלק מהפוסקים

מלשון הרמ"א נראה לכאורה, שנישוק אסור בבית הכנסת בכל מקרה, אך יש פוסקים שדייקו מזה שהרמ"א כתב "בניו הקטנים", שהאיסור הוא דווקא לנשק ילדים קטנים, משום שהאהבה אליהם גדולה, אך יהיה מותר לנשק אנשים גדולים שהנשיקה אליהם היא נשיקת **כבוד**, ואין בדרך נשיקה זו פגיעה בכבוד שמים. מרן הרב קוק זצ"ל בשו"ת אורח משפט (סימן כ"ב), לא קיבל חילוק זה בין קטן לגדול, ופסק שאת כולם אסור לנשק בבית הכנסת. כך פסק גם מרן הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א בשו"ת יחוה דעת (חלק ד' סימן י"ב) שאין לחלק בין גדול לקטן, וכולם בכלל האיסור.

⁴ ומכאן אפשר גם להביא ראייה שהר האלוקים יותר קדוש מבית הכנסת, כי בבית הכנסת מותר ללכת עם נעליים, ובהר האלוקים לא.

ישנם פוסקים שמתירים נישוק בבית הכנסת במקרים וזמנים מיוחדים. מרן הגאון הרב שלום משאש זצ"ל בשו"ת שמ"ש ומגן (חלק א' או"ח סימן ל"ט) כתב, שאסור לתת נשיקה "סתם" בבית הכנסת כמו נשיקת שבת שלום בסיום התפילה, אך מותר לנשק אדם שירד מעלייה לתורה. ומוסיף, שנראה שגם הרב קוק זצ"ל הסובר שאין הבדל בדברי הרמ"א בין גדול לקטן, ואת כולם יהיה אסור לנשק בבית הכנסת, יודה, שבמקרה כזה יהיה מותר לנשק את היורד מעלייה לתורה, כי במקרה כזה, הנישוק הוא כבוד לתורה ולא לשם חיבה. הרב משאש זצ"ל מבסס את הפסק שלו על מה שכתוב בגמרא במכות (כב.): "כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה". ואומר הרב משאש, שגם האנשים שעלו לתורה נחשבים בכלל לומדיה, שהרי למדו בה וקלטו קדושה ממנה, ולכן מותר לכבדם ולנשקם בבית הכנסת, וכבודם הוא כבוד התורה. ראיה ברורה לכך מהעובדה שלפני שעלו לתורה לא נישקו אותם, ואם כן מוכח שכל הסיבה לנישוק היא רק מכח הכבוד לתורה ולא לעולה.

וכן כתב הגאון הרב משה מלכה זצ"ל בשו"ת מקווה המים (חלק ה' עמוד ל"ט) על נישוק ילדים גדולים, שלנשקם בבית הכנסת ללא כל סיבה אסור, כי הנשיקה להם היא נשיקת חיבה, אבל אם מנשק את בניו הגדולים על כך שקראו בתורה או על מה שלמדו, אין בזה שום איסור. כמו כן ראיתי בספר אור לציון (חלק ב' פרק מ"ה הלכה נ"ה) למרן הגאון הרב בן ציון אבא שאול זצ"ל, שהנוהגים לנשק זה את זה בבית הכנסת, אין צריך למחות בידם, שיש להם על מי לסמוך. וכותב שהמנשקים דרך כבוד באמירת שבת שלום וכד', יש להם על מה לסמוך, כיוון שאין זה אלא דרך כבוד בעלמא. ודעת האור לציון חולקת על דעת הרב משאש שכתב שאין לנשק בבית הכנסת נשיקה של שבת שלום.

רוב ככול הפוסקים שראיתי, התירו לנשק בבית הכנסת את ידי אביו או רבו. כך כתב מרן הבן איש חי (פרשת ויקרא, אות י"א) שאין לנשק בניו הקטנים בבית הכנסת, שאין ראוי להראות שם אהבה אחרת זולת המקום, אבל לנשק ידי תלמיד חכם, מותר, כי עושה זאת לכבוד התורה. וכן אותם הנוהגים שהעולה לתורה בירידתו מנשק ידי אביו או רבו או שאר קרובים שחייב בכבודם מן התורה, אך ידי קרובים שאין חייב בכבודם מן הדין, לא ינשק. וכן כתב הרב עובדיה יוסף שליט"א בשו"ת יחוה דעת (שם), שהמנהג לנשק ידי אביו או רבו, הוא מנהג נכון וישר, ויסודתו בהררי קודש. וכן כותב הרב משה מלכה (שם) שנוהגים שהאב עולה לתורה וכל

המשפחה עומדת לכבודו עד שמברך ברכה אחרונה, ואז כולם ניגשים לנשקו, ואין בזה פגיעה בכבוד שמים, אלא אדרבה זהו כבוד שמים שנוהרים במצוות מפני שיבה תקום והדרת פני זקן.

סיכום

הרמ"א כתב שאין לנשק בבית הכנסת **ילדים קטנים**, וכן דעת כל הפוסקים, משום שאין להראות אהבה למישהו אחר בבית הכנסת מלבד הקב"ה, ונישוק ילדים קטנים הוא וודאי נשיקת אהבה וחיבה.

נחלקו הפוסקים בנישוק **אנשים גדולים** בבית הכנסת, חלקם דייקו מזה שכתב הרמ"א דווקא ילדים קטנים (שבהם הנישוק הוא נישוק של אהבה וחיבה) ולא אנשים גדולים שבהם הנישוק הוא נישוק של כבוד, ואין בנישוק זה שום פגיעה בכבוד שמים, ולכן מותר. אך חלק מהפוסקים טענו שאין לחלק בין קטן לגדול ואת כולם יהיה אסור לנשק.

גם בתוך הפוסקים שהתירו לנשק גדולים, חלקם התירו לנשק בבית הכנסת רק אנשים שעלו לתורה, וחלקם התירו גם לנשק "סתם" נשיקה (שבת שלום וכדומה). כל הפוסקים מתירים לנשק את ידי אביו ורבו, דהוי כבוד שמים.